
The Great Mastermind of American Enlightenment-John Locke

Summary

The political-philosophical heritage of John Locke and especially his well known work - „Two Tracts on Government” made a big impact on such great historical event as American Enlightenment. In this treatise are represented the significant principles of liberalism. Namely, they are concentrated around the core idea, which consists in following: a main mission of a government is the protection of the fundamental human rights. And even these principles had a huge influence on the conceptual spirit and direction of the American enlighteners, who ideologically prepared American Revolution and the establishment of the United States of America.

ირაკლი ბრაჭული

ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

გახანგრძლივებული შუა

საუკუნეები ახალ ინგლისში და ევროპაში

სტატია მომზადდა შოთა რუსთაველის სესფ გრანტის „ანთიმოზ ივერიელი-ევროპული სააზროვნო სივრცის ნაწილი“
#FR-19-7625 ფარგლებში.

1620 წელი, როცა ატლანტიკის ოკეანეში ამერიკისკენ მიმავალ გემზე ბრიტანელმა პროტესტანტმა მიგრანტებმა შექმნეს მომავალი აშშ -ის კონსტიტუციის დიზაინი, შეიძლება ჩაითვალოს მსოფლიო ისტორიაში შუა საუკუნეების დასასრულად და ე.წ. ახალი დროის დასაწყისად, რომლის ძირითადი ნიშნებია: რეფორმაცია, საფრანგეთის დიდი რევოლუცია და განმანათლებლობა. ჰეგელი განმანათლებლობას განვითარების უმაღლეს საფეხურად და მსოფლიო ისტორიის დასასრულად მიიჩნევდა, რადგან აღსრულდა ისტორიის მიზანი - თავისუფლება. კონსტიტუციის წინაშე ყველა თავისუფალი და თანასწორია.

კონსტიტუციის ფილოსოფიას საფუძვლად დაედო ანტიკური რესპუბლიკანიზმის იდეა, "მაგნა ქარტიას" ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი, ჯონ ლოკის და სხვა განმანათლებლობის ფილოსოფოსთა ადამიანის ბუნებითი უფლებებების თეორია და სამოქალაქო კონტრაქტის კონცეპცია.

პროტამერიკელები, პროტესტანტი პოლიტიკური თეოლოგები იყვნენ. ისინი ფიქრობდნენ, რომ ახლად აღმოჩენილი კონტინენტი უნდა გახდეს ბიბლიური აღთქმული მიწა, თავისუფლების ქვეყანა, ახალი მსოფლწესრიგის აგების დასაბამი, "ახალი ზეცა და ახალი მიწა". მათი ღრმა რწმენით "ბებერი ევროპა", სადაც უსაშველოდ დაგვიანდა თავისუფლების პრინციპის რეალიზაცია და უიმედოდ გაჭიანურდა შუა საუკუნეები, კარგავს ისტორიის მამოძრავებელი ღერძის როლს, ამიტომ ატლანტიკის მიღმა უნდა განხორციელდეს თავისუფლების იდეის პოლიტიკურ-თეოლოგიური დაფუძნება. ამერიკის ისტორია 1620 წლიდან მე-18 საუკუნის მიწურულს კონსტიტუციონალიზმის ტრიუმფალურ გამარჯვებამდე კარგად არის ცნობილი, ჩვენ ამჯერად გვინდა იმ ეპოქის "ბებერ ევროპაში", უფრო სწორად, ევროპის განაპირას, უკიდურეს საზღვრით ზონაში- ბალკანეთში დასავლური ცივილიზაციის ფორპოსტის, "დუნაის საგუშაგოს" ერთ-ერთი არქიტექტორის, უნგრო-

---

ვლახეთის ქართველი მიტროპოლიტის ანთიმოზ ივერიელის მოღვაწეობის რამდენიმე კონცეპტუალურ შტრიხზე შევაჩეროთ ყურადღება.

ახალი დროის ერთ-ერთ უცნაურ ანომალიად რჩებოდა ტყვეთა ვაჭრობა, რომელმაც ამერიკულ სამოქალაქო ომამდე არ დატოვა მსოფლიო ისტორიის ასპარეზი. აღმოსავლურ ტყვეთა ბაზრებზე ძვირად ფასობდნენ ქართველი ტყვეები (ამის შესახებ ჰეგელიც წერს თავის "ფილოსოფიურ მეცნიერებათა ენციკლოპედიაში. იხ. პარაგრაფი 393. ჰეგელი ლაპარაკობს ქართული და ჩერქეზული ფიზიონომიის მაღალგანვითარებული და მოხდენილი კონფიგურაციის შესახებ.) ცნობილია, რომ ქართველი მამულეულები ამ პერიოდის ეგვიპტესა და ერაყში ძალაუფლების უმაღლეს პოზიციებს ფლობდნენ. ანთიმოზ ივერიელიც საქართველოდან გატაცებული და მონადგაყიდული ტყვე, იერუსალიმის პატრიარქმა გამოსიყიდა კონსტანტინეპოლის მონათა ბაზარზე. ყოფილმა მონამ თავისი ფართო ერუდიციით, პოლიგლოტობით, მხატვრული შემოქმედებითა და ორგანიზაციული ტალანტებით მიაღწია აღმოსავლური ეკლესიის საპატრიარქოებში მნიშვნელოვან პოსტებს და რწმუნებებს, მას დაეკისრა იმ დროის ყველაზე მოწინავე ტექნოლოგიის აწყობა მთელ საქრისტიანო აღმოსავლეთში, რომელიც ისლამური იმპერიული აგრესიის არეალში მოქცევის გამო მოკლებული იყო მსოფლიო ისტორიის მოწინავე რიგებში გასვლის საშუალებებს.

1666 წელს ტყვეობიდან გამოსყიდული ქართველი ყმაწვილი ალექსი ხურციძე დაინიშნა იერუსალიმის საპატრიარქოს მდივან - თარჯიმნად, სადაც ის არა მარტო იერუსალიმის პატრიარქთან და საქართველოს მეფე-პატრიარქთა შორის მიმოწერას აწარმოებდა, არამედ უფრო ფართო მასშტაბის პროექტებსაც ხელმძღვანელობდა. კონსტანტინეპოლშიც, მოლდოვაშიც ვლახეთის მთავარმა კონსტანტინე ბრინკოვიანუმ ის მიიწვია თავის ქვეყანაში დიდი საეკლესიო კულტურულ-საგანმანათლებლო და პოლიტიკური რეფორმების განსახორციელებლად. კულტურული აღორძინების ბრინკოვიანუ-ანთიმის კულტურული აღორძინების პროექტი მოიცავდა ღონისძიებებს არა მარტო ვლახეთის ტერიტორიაზე, არამედ სამთავროს ფარგლებს გარეთაც. რომლის დიაპაზონი მთელს აღმოსავლურ ქრისტიანულ სამყაროს მოიცვდა. ანთიმმა შექმნა ტიპოგრაფიული ინდუსტრია, თარგმნა, დაწერა, ან გამოსცა წიგნები რუმინულ, ბერძნულ, სლავურ, არაბულ, თურქულ, ქართულ ენებზე. შექმნა მონასტრების მთელი ქსელი რუმინეთის ტერიტორიაზე,, სათავე დაუდო ახალი ტიპის სამონასტრო ცხოვრებას. რომელიც სოციალური ქრისტიანობის რეალიზაციას წარმოადგენდა.

ბიზანტიის იმპერიის დაცემის შემდეგ საქართველო, ივ. ჯავახიშვილის მოხდენილი გამოთქმით წარმოადგენდა "ევროპისაკენ გზადახშულ" ელინურ-რომაული და ქრისტიანული მსოფლიოს ძირძველ ნაწილს, ქვეყანას, რომლის თვითშეგნებაში კულტურულ ტრადიციაში, მწიგნობრულ მემკვიდრეობაში, ჰაგიოგრაფიაში, "ქართლის ცხოვრების" დიდ ეპოსში, ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში, გელათის აკადემიის სულიერ იდეალებში ცოცხლობდა ქრისტიანული ცივილიზაციის ფორ-პოსტის იდეა. სწორედ ეს იყო ანთიმოზ ივერიელის მოღვაწეობის საპროგრამო პარადიგმა, რომლის ანალოგიური იდეა ცოცხლობდა ბალკანეთის ხალხებში, პოსტ-ბიზანტიურ სამთავროებში, შეიძლება გამოიკვეთოს იბერიულ-კოლხურ მითოლოგიასა და ბალკანურ-რუმინულ "ხალხურ კოსმიურ ქრისტიანობას" (მირჩა ელიადეს ტერმინია) შორის. ახალი დროის ევროპელმა მწერლებმა გაავრცელეს ლიტერატურული მითოლოგია დრაკულაზე, ქვეყნიერების კიდეზე მცხოვრებ ჯადოქარ ვამპირზე და მის პრეისტორიულ მისტიურ ქვეყანაზე, სინამდვილეში კი რუმინეთი ანტიკური ფილოსოფიის, რომაული სამართლისა და ბიბლიური გამოცხადების მაკოორდინირებელ საგუშაგოდ განიხილავდა თავის თავს, ხოლო ნამდვილი დრაკულა იყო ბალკანური რეკონკისტას თავკაცი, რომელიც ისლამურ ტერორს ტერორით პასუხობდა. მის საფლავს ანთიმოზ ივერიელის მიერ დაარსებულ ერთ-ერთ მონასტერში დღესაც უნთია.

ანთიმოზ ივერიელის მრავალმხრივი და მრავალსახოვანი მოღვაწეობის მთავარი პოსტულატებია განათლება და თავისუფლება. ის არა ერთხელ აღნიშნავს, რომ იმ საფრთხეებიდან, რაც კაცობრიობას ემუქრება, უმთავრესია გაუნათლებლობა და უცოდინარობა. ქრისტეს პრინციპი მისთვის თავისუფლების პრინციპია, რომელმაც უნდა გარდაქმნას კაცობრიობა არაძალადობრივი ფორმით-მადლით და განათლებით, ასე განმარტავს ის ფერისცვალების საიდუმლოს. ქრისტეს უნდოდა ყველა ერი მიეყვანა მისი პრინციპის ჭეშმარიტებამდე და მთელ დედამიწაზე გავრცელებულიყო თავისუფლება ანუ გამომხსნილიყო განსაცდელში მყოფი ღვთის ქმნილება

ანთიმი წერს, მონისათვის გათავისუფლებაზე სასიხარულო რა არის? და რა არის უცხოეთიდან სამშობლოში დაბრუნებაზე უფრო დიდი ბედნიერება?" (დიდაქები, გვ.18) აქ ერთმანეთში გადაჯაჭვულია ავტობიოგრაფიული და კონცეპტუალური მხარეები.

ანთიმის პოლიტიკური ფილოსოფიის ქვაკუთხედს წარმოგვიდგენს მისი შემდეგი სიტყვები: " მეფის გვირგვინი გაყოფილია მღველმთავრის მიტრისაგან, მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ მეფეს არ გააჩნია (ეპისკოპოსის) სასულიერო ხარისხი, ის მაინც იღწვის ერის

სიკეთისა და კეთილდღეობისათვის, როგორც ხორციელ და წარმავალ, ასევე სულიერ და მარადიულ საკითხებშიც".(დიდაქეები, 74)

თავისუფლების ტიპების იერარქიაში ანთიმი პრიორიტეტს ანიჭებს პოზიტიურ თავისუფლებას (უსასრულობის შემეცნება და ზიარება) ნეგატიურ თავისუფლებასთან შედარებით (თავისუფლება შიღუხჭირესა და შიშისაგან). თუმცა ამ სფეროში მთავარი მაინც ძალაუფლების შეზღუდვის პრინციპია.

პოლიტიკური თავისუფლება ვრცელი თემაა, ჩვენ ამჯერად შემოვიფარგლებით ანთიმოზ ივერიელის პოლიტიკური თეოლოგიის რამდენიმე ძირითადი საკითხით. იმ დროს ყველაზე აქტუალური იყო კოლონიური მმართველობის ტირანია (რისი გამოვლენაც იყო ისლამის ძალით გავრცელება საქართველოში, კერძოდ მის მშობლიურ მესხეთის პროვინციაში და კათოლიციზმის ძალით გავრცელება ტრანსილვანიაში, დასავლურ-რუმინულ პროვინციაში). ქრისტეს პრინციპის "მთელ ქვეყნიერებაზე გავრცელება" სწორედ კოლონიალიზმის დასასრულს გულისხმობს. ანთიმი ძალაუფლების ერთ-ერთ წყაროდ მიიჩნევს უშუალო ქარიზმატულ ძალაუფლებას (იხ. ქადაგება "წმინდა მოციქულთა სწორ მეფეთა კონსტანტინე და ელენეს ხსენების დღესასწაული"), რომელიც არ საჭიროებს რომის პაპის ლეგიტიმაციას. ანთიმი ყოველგვარი პაპოცეზარიზმისა ად ცეზაროპაპიზმის წინააღმდეგია, მაგრამ ქარიზმატული ძალაუფლება მხოლოდ კერძო შემთხვევაა, ძალაუფლების ლეგიტიმაციის აუცილებელი პირობაა თავისუფლება და კანონის წინაშე თანასწორობა. ანთიმი საკმაოდ ნათლად აყალიბებს თავის პოზიციას: ორი რამისათვის დააწესეს მეფეთა ხელისუფლება : 1. ადასრულონ სამართლიანობა. 2. გაასწორონ გამრუდებული სამართალი ანუ უსამართლობა. ანთიმი ფილოსოფიას იმოწმებს, ის ერთგან წერს, სხვა ფილოსოფოსსაც ჰკითხეს: "რა არის ყველაზე მნიშვნელოვანი ხელმწიფისათვის, რომ მისმა ქვეშევრდომებმა იცხოვრონ კეთილად და ყველაფრით უზრუნველყოფილებმა?" ბრძენმა ფილოსოფოსმა უპასუხა: "უნდა იყოს განურჩევლად ყველასათვის თანაბრად სამართლიანობა!"(დიდაქეები გვ.75)

ყველგან, სადაც კი ანთიმი ლაპარაკობს, ქრისტეს პრინციპის, ანუ თავისუფლების რეალიზაციაზე, ძალზე მკაფიოდ აცხადებს, რომ ეს ეხება მთელ კაცობრიობას, "ქრისტეს წმინდა კაცობრიობას", აქვე აკეთებს ძალიან საინტერესო შენიშვნას, რომ ძველი აღქმის წინასწარმეტყველი, რომელთა თანამედროვე ექვივალენტია თეოკრატიული მმართველობა, ხოლო ახალი აღქმის მოციქულებად ქრისტემ აირჩია მეთევზეები, მებადურები, რომელებიც შინაგანი (გულისმიერი) მეტამორფოზის წარმართველი არიან.. ანთიმი აგრეთვე მიუთითებს

ოჯახის, სამოქალაქო საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ურთიერთშემავსებელ ფუნქციასა და მნიშვნელობაზე. თითქმის ყველა ქადაგებაში ხაზს უსვამს ჯანმრთელობის ღირებულებას, რაც სიცოცხლის უფლების თეოლოგიურ-პოლიტიკური აღიარების მცდელობად უნდა გავიგოთ.

წმინდა ანთიმოზ ივერიელის ფართომასშტაბიანი რეფორმატორული პროექტები და საქმიანობა პირდაპირ თანხვედრასა და კავშირშია იმავე ეპოქაში საქართველოში ვახტანგ მეფისა და მისი გამზრდელისა და მთავარი მრჩევლის სულხან-საბა ორბელიანის თაოსნობით აღძრულ რეფორმატორულ და განმანათლებლურ მოძრაობასთან, საბას "ევროპაში მოგზაურობასთან", ამ კავშირის ფაქტიური საბუთია ანთიმის მიერ თბილისში გამოგზავნილი მოწაფისა და ტიპოგრაფიული ტექნიკის მემშვეობით თბილისში დაარსებული პირველი სტამბა და იქ დაბეჭდილი ქართული კულტურისათვის ფუძემდებლური ტექსტები.

1716 წელს ოსმალეთის იმპერიის ღალატის ბრალდებით ანთიმოზ ივერიელი სიკვდილით დასაჯეს. წმ. ანთიმი ქრისტეს პრინციპის, ანუ მისი გაგებით, თავისუფლებისა და განათლების "ფორ-პოსტების" მშენებელი იყო მე-17- მე-18 საუკუნეების გასაყარზე საქართველოში, პალესტინაში, კონსტანტინოპოლში, ბალკანეთში, უნგრო-ვლახეთში და მოლდავო-ვლახეთში. ის გამოჩენილ ქართველ "პროტოევროპელად" უნდა ჩაითვალოს, რადგან პოსტიზანტიური არეალის ხალხების გაჭიანურებული შუა საუკუნეებიდან მოდერნულ დროში, განმანათლებლობის ეპოქაში გადასვლის საქმეში აქვს წვლილი შეტანილი. ვფიქრობთ "ახალი დროს" გარიჟრაჟზე ევროპის კიდეზე (ქვეყანაში, რომელიც ბევრისთვის დღესაც ცნობილია დრაკულას შესახებ ფანტასტიკითა და კინომითოლოგიით) მოღვაწე თავისუფლების იდეის ქართველი ქომაგის წვლილი, ერთგვარად ეხმიანება 1620 წელს მომავალი ზესახელმწიფოს კონსტიტუციის მონახაზის აღსანიშნავ თარიღს. ზემოთქმული შესაძლოა საბაბი გახდეს იმაზე დაფიქრებისათვის, რომ მაგალითად, კორექტირებას ექვემდებარება სამველ ჰანტიქტონის ცნობილი თეზისი, რომლის მიხედვითაც თავისუფლების იდეა და სამართლიანობის პრინციპები ექსკლუზიურად ანგლო-საქსური წარმოშობის ხალხების საქმიანობასთანაა დაკავშირებული.

გამოყენებული ლიტერატურა

-
1. ლ. შვაიკარტი, დ. დოკერტი, მ. ალენი (2014), პატრიოტთა ისტორიის მასალები, თსუ გამ-ბა.
  2. ანთიმოზ ივერიელი,(2016), დიდაქეები და სხვა თხზულებები, თარგ. მამა ალექსი (ქმუტაშვილი) გამ-ბა „დობერა“, თბილისი.
  3. ი. ბრაჭული, ა. ზაქარიაძე, სხვ. (2016), ანთიმოზ ივერიელი - ქართულ-ევროპული დიალოგი, გამ-ბა „დობერა“, თბილისი.
  4. ოთარ გვინჩიძე, (1973), ანთიმოზ ივერიელი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი.
  5. Nathaniel Philbrick (2006), Mayflower: A Story of Courage, Community, and War; Penguin Book, New York, N.Y.

Irakli Brachuli

PhD in philosophy, Habilitated doctor, Associated Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Prolonged Middle

Ages in New England and Europe

Presentation is prepared in the frame of Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia granted project #FR-19-7625 “Anthem the Iberian – A part of European Space of Thinking”

Summary

1620, - in the year when the Pilgrims- protestant migrants from Great Britain designed and signed aboard ship “Mayflower Compact” a mode of future constitution of United States, - may be considered as the end of middle ages of world history and starting point of so called New Times. The main signs of which are: reformation, great French revolution and Enlightenment.

The article essential finds links between the significant event in the culture of States and European early enlightenment. It proves that Saint Anthem the Iberian a great humanist of Georgia and Wallachia, an organizer of "for posts" of so called "New Times" from the midst of XVII to the midst of XVIII century in the Balkans is "proto European". He spread among people of post-Byzantine space ideas of enlightenment, freedom and relevant institutions.